

plastik sanatlar

Resim Sanatının ve Kitabın Ortak Dostu: Özgün Baskı

Özer Kabaş

Son günlerde açılan sergilerde birçok sanatçımızın özgün baskılarını izledik. "Özgün baskının dört asır boyunca ilaç niyetine yutulduğunu, Avrupa'nın bir o kadar zaman A.Dürer'in ahşap oyma-baskı gergedanından başka gergedan görmediğini, Konya dolaylarında kılıç artığı gurbetçi bir haçlinin zırhındaki süslerden ufak bir baskı yaparak karısına yolladığını kaç kişi anımsayabilir..."

1505 yılında Albrecht Dürer kuzeyden kalkarak Venedik'e ikinci seyahatini yapar. Dileği, arkadaşı büyük hümanist *Wilibald Pirckheimer*'i görmek ve ayrıca resim ve perspektifle ilgili yeni veriler toplamaktır. Bu arada *Giovanni Bellini* ile tanışır ve aralarında güzel bir sanatsal alışveriş olur. O sıralarda Venedik Limanı'nda Afrika'dan büyük zorluklarla getirilmiş bir gergedan vardır. Herkes bu garip hayvanı merakla seyrederek Dürer'in de her zamanki doğalcılığı tutar ve bu garip hayvanın bir desenini çizer, sonradan bu resmi ahşap kalıba geçirir, oyar ve basar. Bu tanışmadan sonra, Avrupa'ya ilk ayak basan gergedan yeniden gemiye yüklenir ve ya Fransa ya İspanya'ya doğru yola çıkar. Gemi yolda fırtınaya tutulur, direk kırılır, armuz açar ve talihsiz gergedanla beraber sulara gömülür.

Bu yıllarda Dürer'in ahşap ve metal baskıları hem kuzeyde ve hem de İtalya'da ilgi görüyor ve satılıyor. Bazı resimlerde, kitaplarda kullanılıyor... Talihsiz gergedan gibi. Avrupalı 19'uncu yüzyılın ortasına kadar yaklaşık dört asır Dürer'in gergedanından başka gergedan görmedi. Bu gergedanın o dönem

okul çocuklarının sevgilisi olduğu söylenir.

Erken Rönesans'ta seri edisyon halinde üretilmeye başlayan özgün baskı hem Gutenberg'le başlayan yazılı iletişim dünyasının bir parçası olmuş, hem de ressamların resimsel ifade ve aşama isteği açısından ciddi bir denek taşı olmuştur.

Ülkemizde bugün hâlâ yer yer artizanal ve zenaat erbabi ürünü gibi ikircikli ve şüpheli bakılan özgün baskı, Avrupa'da ortaya ilk çıktığı zamanlarda bile en ciddi sanat koleksiyoncuları tarafından toplu halde satın alınmıştır. Matbaanın bulunduğu onbeşinci yüzyıl Avrupasına dönersek, özgün baskıya temel olan sert ahşap (armut, kiraz, ceviz, şimşir) ve ahşabın kılıcına olan dik yüzü, demir ve çelik plaklar ve kısa bir süre sonra ortaya çıkan düz bakır plakların temel baskı kalıp gereçleri olarak kullanıldığını görüyoruz. De-senin, özgün baskının ve kitabın en büyük dostu ve gereci olan *kâğıt*, aynı dönemde büyük bir sorundu. Ama paçavra kökenli kâğıt, o sırada, İtalya'da, Fab-riona'da, Almanya'da, Nürn-berg'de ve İspanya'da Endülüs-lerden kalmış olan tezgâhlarda yapılıyordu. Mısır papirüs'ü çok-

tan tarihe karıştığı için, bizim Bergama kökenli (İ.Ö. 200) *par-sömen* 15'inci yüzyıla kadar Avrupa'da kullanıldı. Yine ince kuzu ve hayvan derisinden yapılan *vellum*, *Rembrandt* dahil olmak üzere, birçok sanatçı tarafından geç dönemlerde bile kullanılmıştır.

Kuyumculuk ve özgün baskı

Ortaçağdan onaltıncı yüzyılın ortasına kadar heykeltıraş *Donatello*'dan *A. Dürer*'e gelinceye dek birçok sanatçı ya Lonca'dan, ya da aileden önce kuyumcu olarak yetişip sonradan ressam veya heykeltıraş oluyordu. Bu yüzden metale olan hâkimiyetleri çok iyi idi. Büren ve diğer kazıma ve oyma aletlerini rahat ve iyi kullanıyorlardı.

Bu kuyumcu kökenli sanatçılar için, deseni sert ahşap yüzeye çizip kalan kısımları oyarak indirmek ve o bitince yüksek kısımlara mürekkep sürüp ve üstüne kâğıdı belli bir basınçla bastırarak basmak *Ağaç Baskı* tekniği adı altında gelişti. Bu baskı türü metal baskılardan önce yaygınlaştı. Bu tekniğin daha soylu bir türü de ağacın kılıcına